

LATITSKE PJSNIČKE POSLANICE BERNARDA ZAMANJE

O životu i radu našeg latiniste B. Zamanje u nas je pisano malo. Za vrijeme svog 30-godišnjeg boravka u Italiji (1753—1783) izišao je na glas kao vrstan latinski pjesnik. Godine 1764. u Rimu je štampana njegova poema *Echo* u 2 knjige. God. 1768. također u Rimu štampana je *Navis aëria et elegiarum monobiblos* (Osim poeme *Navis aëria* knjiga sadrži 10 elegija Bogorodici i 4 idile). U Cremoni su god. 1771. štampane neke Zamanjine elegije u knjizi *Carmina VII poet. e Soc. Iesu*. Njegov latinski prevod Homerove Odiseje štampan je u Sieni god. 1777. (U Veneciji izašlo je 2. izdanje god. 1783). God. 1785. u Parmi izlazi njegov latinski prevod svih Hesiodovih djela (2. izdanje s talijanskim prevodom izlazi god. 1797). U Parmi je također god. 1792. štampan njegov prevod idila Teokrita, Mosha i Biona. God. 1787. u Dubrovniku je štampan njegov govor *In funere R. Boscovichii*. Pri kraju 18. stoljeća pisao je latinske pjesničke poslanice ugledajući se na Horacijeve *Sermones* (*Epistolae B. Zamagnae scriptae anno 1795 et 1796 — has excudebat Venetiis Antonius Curti Jacobi f.*). Godina izdanja nije navedena, ali je knjiga objavljena vjerojatno god. 1797—1798. Neki Zamanjini epigrami štampani su god. 1811. u Appendinijevoj Antologiji dubrovačkih latinskih pjesnika. Konačno su god. 1830. u Zadru izašla njegova *Carmina selecta*. Izdanje je priredio Fr. M. Appendini dodavši *Commentariolum de vita et scriptis B. Zamagnae*. Ovaj izbor sadrži dvije pjesme pod naslovom *carmina*, tri idile (od kojih su dvije štampane već god. 1768. u *Navis aëria*), parafrazu *Radonja* (Vladislava Menčetića), četiri latinske epistule (Ivanu Volanti, Petru Alethi, Katarini Ranjina i B. Stay), koje su već bile štampane u Epistolama krajem 18. stoljeća, zatim 13 hendekasilaba, 21 elegiju i oko 80 epigrama¹⁾. I. Stojanović navodi da je neki engleski književnik bio odnio iz Dubrovnika Zamanjine *Notae ad Teocritum, Moschum et Bionem* i još neke druge rukopise²⁾. Zamanjine *Epistule* predstavljaju, po mom sudu, najbolje njegovo izvorno djelo. Budući da se dosad, koliko sam mogao utvrditi, nije nitko u nas na njih osvrnuo, želio bih da ih ovdje prikažem. Zamanja ih je pisao u svojim zrelim godinama, kad je već prevalio 60 godina života.

¹⁾ O B. Zamanji isp. literaturu u Talijanskoj enciklopediji.

²⁾ *Dubrovačka književnost*, Dubrovnik 1900, str. 23 i 126.

I Zamanjine Epistule, poput Horacijevih, upravljene su određenim osobama, pjesnikovim prijateljima. To su: Andrija Rubbi, Brnja Kaboga, Ivan Kaboga, Miho Sorgo, Pjerko Sorgo, Ivan Bosdari, Toma Baselji, Marin Zamanja, Miho Bona, Miho Grgurević, Đuro Hidža, Ivan Volanti, Petar Alethi, Benedikt Stay i Katarina Ranjina. Izuzev A. Rubbi sve su ostale osobe Dubrovčani, s kojima je Zamanja održavao veze. Neke su nam dobro poznate, kao npr. Toma Baselji⁸⁾, dok za druge imamo malo podataka. Nešto malo podataka o njima nalazimo u djelima L. Vojnovića⁴⁾, I. Stojanovića⁵⁾, J. H. Engela⁶⁾ i J. Berse⁷⁾. Inače nam je historija Dubrovnik u 2. polovici 18. stoljeća vrlo slabo poznata jer Dubrovački arhiv još nije dovoljno ispitan. Upravo za razumijevanje Zamanjinih Epistula treba dobro poznavati prilike u Dubrovniku krajem 18. st.

Poslije četvorogodišnjeg službovanja u Milanu, kamo ga je Marija Terezija bila pozvala za nastavnika grčkog jezika, vratio se Zamanja god. 1783. u Dubrovnik i napustio nastavničku službu. U domovini se bavio poezijom i lovom. Često je boravio u Konavlima i na Brgatu. Prijateljevao je osobito sa Orsatom Ranjina i njegovom ženom Katarinom⁸⁾. F. M. Appendini navodi da je Zamanja bolovao od čira i podagre⁹⁾. Na nekoliko mjesta u Epistulama sam Zamanja spominje da su ga često boljele uši i glava.

Političke prilike u svijetu (Raspuštanje Konventa u Francuskoj, zavođenje Direktorijuma, uspjesi generala Bonaparta) imale su velikog odraza i na Dubrovačku republiku. Teško ekonomsko stanje, osobito stanje poljoprivrede, pojačana eksploatacija seljaka (osobito u Konavlima, gdje je dolazilo i do seljačkih buna), borba između Salamankeza i Sorboneza – sve je to ubrzavalo pad Republike. Ovo se sve lijepo ocrtava u Zamanjinim Epistulama. U njima upoznajemo i Zamanjinu ličnost i moralno stanje u Dubrovniku krajem 18. stoljeća.¹⁰⁾ Zamanja se u Epistulama ugleda na Horacija. To vidimo i po brojnim imitacijama i reminiscencijama iz Horacijevih Satira i Epistula¹¹⁾ Sve one karakteristike Horacijevih Epistula: raznolikost sadržaja, nedostatak plana, nagli prelazi i dr. nalazimo i u Zamanjinim Epistulama. Prelazim na pojedine epistule.

⁸⁾ Zapaženu monografiju o Tomi Baselji napisao je Žarko Muljačić. Pos. izd. SAN, knjiga 299, Beograd 1958.

⁴⁾ Pad Dubrovnik, I, Zagreb 1908.

⁵⁾ *Dubrovačka književnost*, 1900.

⁶⁾ *Povjest Dubrovačke Republike*, Dubrovnik 1903 (prevod I. Stojanovića).

⁷⁾ *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb 1941.

⁸⁾ Isp. F. M. Appendini, *De vita et scriptis B. Zamagnae*. Zadar 1830, str. 29.

⁹⁾ O. c. str. 42—43.

¹⁰⁾ Isp. F. M. App. o. c. str. 38.

¹¹⁾ Kako ćemo vidjeti, Zamanja koristi mnoge Horacijeve izraze. Da bi prikazivanje bilo kraće, u *bilješkama* ispod teksta citiram mjesta iz Horacija koja Zamanja imitira.

Epistula Andriji Rubbi. Prva posvetna epistula upravljena je Zamanjinom prijatelju, koji je živio u Veneciji¹²). Ako me nisi, kaže Zamanja prijatelju, potpuno zaboravio, oprostiti ćeš mi što ti pišem u nezgodno vrijeme. Ti mnogo pišeš i brineš se da se štampaju tuđa djela. I ja se bavim pisanjem:

Ipse quoque interdum chartis illudere pergo¹³)
Et, quae fortuito mihi casu excita voluntas
Sugerit, illa meis soleo describere amicis (st. 8—10).

Otkad sam napustio Milan (rura Insubrum) i došao u Dubrovnik, neprestano sam bolestan. Da zaboravim na bolest, bavim se lovom i pisanjem:

..... cum lumine primo¹⁴),
Acrior egisset venandi me nisi fervor,
Scrinia posecamb calamumque albamque papyrum¹⁵) (st. 28—30).

Želio bih da se zauzmeš da mi ove epistule budu stampane (Odere sigilla et claves)¹⁶). Ti budi korektor. Nemoj me odvracati od toga da imitiram Horacija, koji

..... repitque humilis sermone pedestri¹⁷) (st. 59).

Zar ne znaš da postoji pravilo da svi, koji pišu o svakodnevnom stvarima, moraju oponašati Horacijeve Sermones:

Est quodam prodire tenus¹⁸) (st. 76).

Svatko želi da bude sličan Horaciju. Znam da bi ove epistule mogle biti savršenije, ali su me prijatelji natjerali da ih što prije dam u štampu, iako ih nisam dotjerao¹⁹). Smatram da je bolje da budu stampane nego da ih izjedu moljci.

*Epistula Bernardu Kaboga*²⁰). Kaboga boravi u Konavlima:

..... contra nunc te divellier ista
Haud pateris de sede, olim qua Cadmus in anguem
Mutatus fertur²¹) (st. 11—12).

Zamanja ga zove u Dubrovnik, ali on voli boraviti u Konavlima

¹²) Poligraf (1738—1817). Poslije ukidanja isusovačkog reda živio je u Veneciji kao književnik i prevodilac. Isp. o njemu Talijansku enciklopediju.

¹³) Isp. Hor. *Sat.* I, 4, 138.

¹⁴) Isp. Hor. *Epist.* II, 2, 98.

¹⁵) Isp. Hor. *Epist.* II, 1, 113.

¹⁶) Isp. Hor. *Epist.* I, 20, 3.

¹⁷) Isp. Hor. *Epist.* II, 1, 250.

¹⁸) Isp. Hor. *Epist.* I, 1, 32.

¹⁹) Isp. osobito st. 101—116 i Hor. *Sermones*.

²⁰) Za vrijeme Republike stupio je u inozemnu službu, a kasnije je postao general. Pristaša Austrije. Isp. J. Bersa, o. c. str. 8.

²¹) Isp. G. Ferrich: *Periegesis orae Rhacusanae*, str. 27 (De tumulo Cadmi et Hermiones in regione Canalitana).

..... metuis sed avarus
Ne male surripiat partem tibi villicus (st. 74—75).

Dođi u grad, poziva ga prijatelj, potraban si državi. Teške su prilike u svijetu²²). I tvoj brat želi da dođe u Dubrovnik²³):

... frater tuus ipse atque increpat Austros
Adriacis longum regnantes fluctibus (st. 120—121).

Političko rukovodstvo je pokvareno (st. 130—131):

..... Virtus post nummos²⁴) omnibus aequae
Iam placet officioque micans praepositur aurum²⁵).

*Epistula Mihi Sorgo*²⁶). Iz Rima mi je, kaže Zamanja, poslao Petrucci²⁷) svoj heksamatarski latinski prevod Kalimahovih pjesama:

..... Legi atque probavi
Admirans versus tornatos et bene comptos (st. 20—21).

Ako ti se što u prevodu ne sviđa, molim te, reci mi da javim prijatelju jer on to i želi:

Iudicium sed quaerit eorum, quos scit adunco
Rimari naso, quid distent aera lupinis²⁸) (st. 32—33).

Sjetivši se Kunićeve smrti savjetuje Zamanja prijatelju da bude spokojan:

Quod si etiam voces patiare monentis Ofelli²⁹),
Hoc super addam unum: fuge saevae pocula Circes³⁰) (st. 80—81).

²²) Spominje austrijske vojskovođe Clerfayt-a Claerfectius, 1733—1798) i Wurmser-a (Wurmserus, 1724—1797). Zamanja ovdje aludira na borbe Clerfayt-a s generalom Jourdan-om god. 1796. Wurmser je iste godine doživio katastrofu u borbi s Bonapartom kod Mantove. Isp. o njima Francusku enciklopediju.

²³) Ivan Kaboga bio je poslanik Republike u Beču i Carigradu. Isp. J. Bersa, o. c. str. 39; L. Vojnović, o. c. str. 8.

²⁴) Isp. Hor. *Epist.* I, 1, 54.

²⁵) Od brojnih imitacija Horacija ističem ove:

a) St. 128 Opella forensis, isp. sa Hor. *Ep.* I, 7, 8.

b) St. 132 De me nil habeo quod scribam isp. Hor. *Sat.* I, 9, 19.

c) St. 138 Te, dulcis amice, recepto, isp. sa Hor. *Carm.* II, 7, 17.

d) St. 22 extrema e plebe popellus, isp. sa Hor. *Ep.* I, 7, 65.

e) St. 28 Sed fugis elusum postico, isp. sa Hor. *Ep.* I, 5, 31.

²⁶) Miho Sorgo (1739—1796), mnogo se bavio književnošću, kretao se u krugu frankofila i racionalista u Padovi i Vincenzi. Značajno mu je djelo *Elogio dell'abate Raimondo Cunich*, Ragusa 1795, lijep prikaz života i rada R. Kunića. God. 1956. u Padovi izdala je Nietta Tolin publikaciju *Cenni sull' abate Raimondo Cunich* (Società Cooperativa Tipografija). Ali je prof. Arturo Cronia uvidio da se radi o plagijatu spomenutog djelca M. Sorgo, pa je prodaja dotične knjige bila zabranjena.

²⁷) Kunićev nasljednik u Kolegiju.

²⁸) Isp. Hor. *Sat.* I, 6, 5.

²⁹) Isp. Hor. *Sat.* II, 2.

³⁰) Isp. Hor. *Ep.* I, 2, 23.

Epistula Pjerku Sorgo. Zamanja poziva prijatelja u grad nadovezujući refleksije o prilikama u njemu:

..... non ulla auri sat copia, certant
Usuris fructus, impensae censibus amplae,
Vix vitam ut tolerare queas. (st. 73—75).

Senator ne smije biti ni parazit ni rasipnik:

Pantolabus ceu scurra, nepos aut perditus ille
Ridentis salse numeris famosus Horati³¹⁾

nego pravi stoik: totus teres atque rotundus³²⁾. Sve što ti povjeri država, obavi savjesno i pošteno. Ali ne zanemari ni poeziju. Neka ti u tom bude uzor tvoj otac.³³⁾ Nastoj da nadopuniš *Osmana*³⁴⁾.

*Epistula Ivanu Bosdari*³⁵⁾. Rodio si se, kaže Zamanja, u gradu slobodnom ali pohlepnom i zlobnom. Ljudi kritikuju tvoj hod, glas, geste i držanje. Ali ti se na to ne obaziri i budi u svemu razborit. Uvijek se drži sredine, izbjegavaj raskoš koji sada vlada u gradu. Preporučam ti da se baviš lovom, muzikom, astronomijom i mačevanjem:

..... neque enim diffusa scientia venis
Una patricio serpit cum sanguine. (st. 110—111).

Epistula je prepuna moralnih savjeta, ali ipak nije dosadna³⁶⁾.

Epistule Mihu Grgureviću i Đuru Hidži. Zamanja je dvije epistule upravio ondašnjim dubrovačkim liječnicima. U početku epistule M. Grgureviću Zamanja upoređuje vojskovođu i liječnika:

Cum Martis fortuna anceps pariterque medentum.
In trutina studium ponendum est³⁷⁾ (st. 31—32).

Nastavljajući ističe njegovu liječničku sposobnost. U epistuli Đ. Hidži tuži se Zamanja prijatelju na svoju bolest³⁸⁾. Evo već, kaže, čitav april i maj bolujem od teške bolesti:

³¹⁾ Isp. Hor. *Sat.* I, 8, II, 1, 22; II, 3, 222.

³²⁾ *Sat.* II, 7, 86.

³³⁾ *Franatica Sorgo*, poznati prevodilac.

³⁴⁾ Isp. Hidžinu poslanicu Pjerku Sorgo, Program dubr. gimnazije za god. 1871—1872. Isp. i rukopis 425 Male braće u Dubrovniku.

³⁵⁾ Porodica Bosdari bila je osobito bogata u posljednja vremena Republike. Isp. I. Stojanović, Dubrov. književnost, str. 269. Ivan Bosdari zajedno sa Orsatom Ranjina i braćom Kaboga bio je pristaša Austrije. Njegova žena Jelena bila je kći markiza Miha Bona. Isp. J. Bersa, o. c. str. 23 i 31.

³⁶⁾ Isp. neke imitacije Horacija:

a) St. 11:a superis nutricula possit alumno
Quod petere, *Ep.* I, 4 8.

b) St. 154 Hic primus fons est, haec ultima linea rerum, isp. *Ep.* I, 16, 79.

c) St. 35—55, gdje se govori o razboritom načinu života, isp. sa *Sat.* II, 2.

d) St. 8.dulcissime rerum, isp. *Sat.* I, 9 4.

³⁷⁾ Isp. *Sat.* I, 3, 72.

³⁸⁾ Isp. F. M. Appendini, o. c. str. 42—43;

..... tamquam mihi tempora circum
Aurículasque putres afflavit triste venenum
Canidia³⁹) (st. 19—20).

Hidža ga tješi da će ozdraviti, ali Zamanja u to ne vjeruje:

..... Collyria vestra⁴⁰)
Nunc ubi sunt succique herbarum et vis panaceae (35—36).

Pripazit će jedino na hranu:

Cenam olus et lapathon vellam betasque salubres
Intybaque ac totos demum depascar agellos⁴¹) (89—90).

Neće jesti svinjetinu niti piti vino. Kamo sreće da se je i dosad držao dijete⁴²).

Epistula Petru Alethi. Aleti traži od Zamanje da svoje pjesme pokaže učenim ljudima u Dubrovniku⁴³). Nisam ih, kaže Zamanja, još dotjerao:

Versus, quos nec longa dies nec lima polivit⁴⁴) (st. 11).

Nije ga briga šta će od njegovih pjesama biti poslije smrti. Veća će biti Kunićeva slava. Po njegovu primjeru i ti, Alethi, njeguj grčku i latinsku poeziju:

Ad quas grandiloquus tibi calcar avunculus addit⁴⁵) (st. 34).

³⁹) Isp. *Sat.* II, 1, 48. Iz uvodne poslanice Andriji Rubbi-ju vidimo da su Zamanju često boljele uši i glava (st. 14—15).

⁴⁰) Isp. *Sat.* I, 5, 30.

⁴¹) O jelima isp. *Sat.* II, 2 i 4.

⁴²) I Đ. Hidža pisao je epistule (sermone) ugledajući se u Horacija. Isp. njegove 4 latinske epistule Juniju Resti u rukopisu 433 Naučne biblioteke u Dubrovniku. Sačuvane su i 2 Hidžine latinske pjesme pod naslovom *sermone*. Isp. prepis L. Pavlovića u Drž. arhivu u Dubrovniku. Među nezavedenim rukopisima Male braće u Dubrovniku nalazi se jedna interesantna pjesma pod naslovom *Sermo ad amicum* iz koje saznajemo da Hidža nije bio zadovoljan svojim zvanjem:

Optavi quoties votis puerilibus esse
Inter seraficas legiones anumeratus
Et gerere hirsutas indutus syndone vestes (st. 48—50).

Hidža je napisao i jednu poslanicu na našem jeziku upravljenu B. Zamanji. Isp. rukopis 425 Male braće.

⁴³) Isp. F. M. Appendini, o. c. str. 45, gdje se o Zamanji kaže: Versus suos non modo eruditibus hominibus legendos dabat, sed eorum arbitratu corrigebat. . . . Neque umquam de se et de scriptis suis aut de rebus litterariis in quotidianis convitiis sermonem facere solebat.

⁴⁴) Isp. Hor. *Ars poet.* 292—294.

⁴⁵) Isp. *Ep.* II, 1, 217.

*Epistula Tomi Bassegli*⁴⁶). Pisana je prigodom jednog Baseljina povratka u Dubrovnik god. 1795. ili 1796. Iza uvodnih stihova slijedi kratak prikaz prirodnog bogatstva dubrovačke okolice i općenito stanja u Dubrovniku krajem 18. stoljeća. S nekom tugom opisuje privrednu krizu, obara se na raskoš i stranu modu:

Sed vereor, ne prisca brevi nos tempore visat
 Pauperies, neu sera premat sapientia rebus
 Omnibus exhaustos et sanae frugis egentes (st. 87—89).

Nije dovoljno samo jačati pomorstvo a zanemariti poljoprivredu i ribarstvo:

..... magis sollertia regnum
 Extulit agrestis semper quam divite vena⁴⁷)
 Inventum effossumque aurum telluris hiatu (123—124).

Bilo bi vrlo korisno na Mljetu forsirati stočarstvo, u Konavlima poljoprivredu, na Elafitima (Šipan, Lopud, Koločep) vinogradarstvo. Treba izgraditi dobre ceste i, što je najvažnije, seljaku dati veću slobodu:

..... tuendi
 Agricolas nimium dominorum semper avaro
 Imperio pressos⁴⁸) (st. 149—151).

Osim toga, kaže Zamanja, potrebno je učvrstiti moral i zakone⁴⁹). Ova epistula aludira na Baseljewe pokušaje oko reformi u Dubr. republici. Interesantna je za poznavanje privrednog stanja u Dubrovniku krajem 18. stoljeća.

Epistula Marinu Zamanja Epistula je upravljena Zamanjinu bratu koji se bio vratio iz Italije, gdje je bio na liječenju. Sadrži mnoge savjete za sretan život; isp. st. 36—37:

Quocirca mecum sic collige⁵⁰): munere divum
 Non ulli est hominum data vita, ut semper eodem
 Flamine decurrat.

 Hinc sapiens nec laeta effertur sorte nec idem
 Corruat adversa⁵¹) (st. 43—44).

⁴⁶) Toma Bassegli (1756—1806), studirao je prirodne nauke u Bernu, Göttingenu i Beču, gdje se oženio kćerkom Ignacija Borna. Neko je vrijeme živio u Dubrovniku, ali ga je morao napustiti god. 1788, jer vlastela nisu odobravalu njegov brak. Isp. Restijevu elegiju *In discessu T. B. et Mariae Borniae*, Carmina, Patavii 1816, str. 187—190.0 njegovim reformama u Dubrov. rep. Isp. Ž. Muljačić, o. c., L. Vojnović, o. c. str. 16; J. Bersa, o. c. str. 27.

⁴⁷) Isp. Hor. *Ars poet.* 404.

⁴⁸) Bassegli se je zalagao da seljak prestane biti kmet. Isp. Ž. Muljačić, o. c. str. 51 i 55.

⁴⁹) Bassegli je npr. bio protiv suvremenog teatra, pogotovo baleta. U nazorima na život ugleda se u francuske enciklopediste. Isp. Ž. Muljačić, o. c. str. 73. Isp. i Restijevu IX i XXII satiru.

⁵⁰) Isp. Hor. *Sat.* II, 1, 51; *Ep.* II, 1, 119.

⁵¹) Isp. *Carmina* II, 3.

Savjeti su potpuno u duhu stoičke filozofije, kao u Horacija⁵²).

*Epistula Mihu Bona*⁵³). Savjetuje prijatelju da napusti grad i ode na odmor u svoju vilu u Gružu. Slijedi vrlo lijepi opis gruške luke (21—33) i škvera (34—44). Za vrijeme raznih blagdana tamo se mogu vidjeti djevojke u lijepoj narodnoj nošnji. Tamo se najbolje može čovjek odmoriti. Ponijeti treba i novaca⁵⁴). I ja ću ponekad biti s tobom:

oblitus et annos
Rugosam et frontem et sectae praecepta severae (79—80).

Epistula Ivanu Volanti. Žao mi je, kaže Zamanja, što sam u mladosti otišao u Italiju. Da sam ostao u domovini, dobro bih upoznao materinski jezik i sigurno bi Homer već bio preveden na naš jezik. Tako bi naš narod bolje upoznao grčke i trojanske junake nego junačka djela Skenderberga i Kraljevića Marka. Rusi već prevode Homera (isp. st. 81—86)⁵⁵). Nastoj da što prije izdaš *Osmana*. (Poznato je da je Zamanja imao ideju da *Osmana* prevede na latinski)⁵⁶).

*Epistula Ivanu Kaboga*⁵⁷). Evo se napokon vraćaš u domovinu, kaže mu Zamanja. Neću da mi pričaš o kazališnim predstavama, o modi⁵⁸). Da li je tvoj boravak u inozemstvu bio koristan domovini? Razgovarat ćemo o prilikama u svijetu⁵⁹), a osobito o tom, hoće li već jednom propasti Tursko carstvo⁶⁰).

*Epistula Katarini Ranjina*⁶¹). Pitaš me, Katarino, šta radim na Brgata, sastavljam li kakvu pjesmu koja bi mogla goditi i tebi i tvom suprugu. Nisam ti u jesen raspoložen za pjesmu (isp. st. 45—48)⁶²). Odmaram se ne mareći za poeziju (st. 50—52)⁶³). Meni se sviđa ovakav život makar

⁵²) Isp. ove imitacije Horacija:

a) St. 54 *Dives positus in foenore nummis*, isp. sa Hor. *Sat.* I, 2, 13.

b) St. 100—101 *aura popularis* isp. *Carm.* III, 2, 20.

c) St. 110—111 *e corpore spinam eximere*, isp. sa Hor. *Ep.* II, 2, 212.

⁵³) *Epistula* je pisana god. 1796. Isp. st. 69—70:

*Alpibus effractis dum fulminat hostis ad altum
Eridanum victorque Italas male territat urbes*

koji se odnose na pohod generala Bonaparta na Italiju aprila mjeseca g. 1796, gdje je porazio austrijskog maršala Wurmsera.

⁵⁴) Isp. Hor. *Ep.* I, 4, 11.

⁵⁵) Ovi stihovi odnose se na rusku caricu Katarinu II (1762—1796).

⁵⁶) Isp. F. M. Appendini o. c. str. 40.

⁵⁷) I. Kaboga je bio poslanik Republike u Beču i Carigradu. Isp. J. Bersa, o. c. str. 39.

⁵⁸) O odijevanju i modi u Dubrovniku krajem 18. stoljeća isp. J. Bersa o. c. str. 16—20; J. Resti, satira IV, 82—109.

⁵⁹) I u ovoj epistuli spominje austrijskog feldmaršala Clerfayt-a aludirajući na događaje god. 1796.

⁶⁰) Od imitacija iz Horacija isp. st. 88—89 sa *Sat.* I, 10, 91.

⁶¹) Ovo je, čini se, najljepša Zamanjina epistula. Katarina Ranjina, supruga Orsata Ranjina, bila je vrlo naobražena žena.

⁶²) Isp. Hor. *Sat.* I, 10, 71.

⁶³) Isp. Hor. *Ars. poet.* 310.

... Anticyra certe helleboroque videbor
Dignus nempe unus multorum⁶⁴) (st. 59—60).

Od rana jutra sve do podne provodim vrijeme u lovu. Oko podne se vraćam kući (isp. osobito st. 155—156)⁶⁵). Od ptica, koje ulovim, tebi šaljem najbolje. Poslije objeda šetam. Popodne me često zadrže goniči. Njihove žene vrlo lijepo znaju plesati:

Membra vigent agilesque pedes et mollia ludo
Brachia, ubi insonuit nocturno tibia cantu
A radiis tremulae resplenduit area lunae (197—199)⁶⁶).

Ni za što ne bih napustio ovakav život. Žao mi je jedino što sam odijeljen od tebe, Katarino. U tvom sam društvu uvijek raspoložen.

Epistula Benediktu Stay. Želim da s tobom malo porazgovorim o latinskom jeziku. To će mi možda ublažiti podagru. Mnogi su, kaže, danas protiv latinskog jezika, jer da on nije nikome materinski:

Nil aliud tumidi nisi sesquipedalia Tulli
Verba et Plautini coenum salis (st. 83—84)⁶⁷).

Oni misle da se najbolje može pisati u materinskom jeziku:

Ac velut in proprio vestigia figere regno
Liberi si cupiat (st. 98—99)⁶⁸).

Latinski jezik, međutim, može poslužiti kao internacionalni jezik u mnogim granama nauke. Molim te, kaže mu Zamanja, da me ispraviš ako imam krivo mišljenje:

Heus! tu me insanire putes solemnia⁶⁹); scribo
Talia dum.
. Atqui me corrige sodes⁷⁰).

Ako se moje mišljenje ne može braniti

. relinque
Blattis scripta malis latebrosa in sede voranda⁷¹).

Ova epistula predstavlja neku apologiju latinskog jezika.

Ova zbirka Zamanjinih epistula zaslužila bi da bude ponovo štampana već i zbog toga što je danas pravi raritet.

Sarajevo.

Ž. Puratić.

⁶⁴) Isp. Hor. *Sat.* II, 3, 82—83; *Ep.* II, 2, 137.

⁶⁵) Isp. Hor. *Ep.* I, 4, 15.

⁶⁶) Isp. Verg. *Aen.* XII, 741.

⁶⁷) Isp. Hor. *Ars poet.* 97 i 270.

⁶⁸) Isp. Hor. *Ep.* I, 19, 21.

⁶⁹) Isp. Hor. *Ep.* I, 1, 101.

⁷⁰) Isp. Hor. *Ars poet.* 438.

⁷¹) Isp. Hor. *Sat.* II, 3, 119.

RÉSUMÉ

Ž. Puratić: BERNARD ZAMAGNA ET SES ÉPÎTRES LATINES

L'auteur de l'étude analyse des épîtres latines de Bernard Zamagna, notre grand latiniste (1735—1820). Zamagna écrivit ses épîtres à la fin du XVIIIe siècle (1795—1796) et les fit imprimer à Venise. Les épîtres sont dédiées à ses amis de Dubrovnik. Elles sont importantes non seulement pour la connaissance du personnage de Zamagna mais aussi pour la connaissance de l'état à Dubrovnik vers la fin du XVIIIe siècle. Ces épîtres sont réparties en épîtres littéraires, épîtres morales et épîtres se rapportant à la vie quotidienne (on divise de la même manière les épîtres de Q. H. Flaccus). De nombreuses imitations et reminiscences des *Sermones* d'Horace prouvent une influence très forte de celui-ci sur les épîtres de Zamagna. L'auteur considère que ces épîtres de Zamagna peuvent être comptées parmi les œuvres les plus originales.

Simon Jenko:

G O R I — A D M O N T E M

Obsistis senio, mons, rigido et gravi,
Aetas non facie noscitur e tua;
Cum terris placidum ver rediit virens,
Persolvit iuvenem vim tibi pristinam.

Spectabas populos floridus et virens
Crescentes valide aut exitio datos;
Te non sortis atrox vis tetigit ferae
Et nunc est iuvenile ut prius os tuum.

Cum functus fuero sub tumulo iacens
Et muscus viridis creverit insuper,
Utetur populus temporibus meus
Laetis eique dies certo hilares erunt.

Abs te tunc iterum in tegmine florido
Verno orbi dabitur grata salus tua,
Dic, mons, tum populo vivide ave meo,
Elatae subolis progeniei novae!

Ljubljana.

Vertit: S. Kopriva.